De kracht van nabijheid
Gesproken column Carin Wevers

Wat iedereen denk ik vandaag aan den lijve heeft kunnen ervaren, is hoe groot de kracht van nabijheid is. Er zijn in Nederland, en dus ook hier in Sittard-Geleen, zoveel mensen die zich inzetten voor anderen, op allemaal verschillende manieren en met verschillende motivaties, maar wat vanmiddag nog eens duidelijk bleek: er gaat niets gaat boven menselijk contact waarin je de ander echt kunt ontmoeten.

Samenwerken doe je niet op papier maar kan alleen tot stand komen tussen mensen die voor elkaar open staan en nieuwsgierig zijn naar elkaar. En dat is wat ik hier vanmiddag heb gezien en wat mij in ieder geval meer inspireert dan welk rapport dan ook.

Sinds de ver doorgevoerde decentralisatie van overheidstaken door de invoering van de WMO, de participatiewet, de WLZ en de wet op de jeugdzorg - wat door sociale wetenschappers ook wel de grootste en meest ingrijpende transformatie van het sociale domein sinds de invoering van de verzorgingsstaat wordt genoemd - roepen gemeenten instellingen op om veel meer taken te delegeren naar vrijwilligers.
Op hun beurt roepen instellingen burgers op naar elkaar om te zien en zorg te hebben voor elkaar en op hun beurt vragen burgers zich af hoe ze dat 'beter voor elkaar zorgen' moeten organiseren. Dat laatste was ook 1 van de vragen vanmiddag waar een aantal van jullie zich over hebben gebogen. Het antwoord kwam al vrij snel: 'nabourschap versterken'. Maar ja hoe doe je dat?
Je hebt eigenlijk een initiatiefnemer en goede voorbeelden nodig zei één van de deelnemers, hier zou een mooie taak liggen voor het Knooppunt Informele Zorg.

Nederland staat van oudsher bekend om haar vele burgerinitiatieven en haar leger aan vrijwilligers. We dreigen het vaak te vergeten, maar zo goed als de gehele verzorgingsstaat was gebouwd op initiatieven van burgers. Ziekenhuizen, woningcooperaties, veel sociale zekerheid en welzijnsinstellingen, scholen en ja ook een aantal banken, zoals de Rabobank zijn ontstaan uit burgerinitiatieven. Niet met het doel om winst te maken en elkaar te beconcurreren zoals we tegenwoordig vaak zien, maar vanuit de motivatie en de intentie om voor elkaar zorg te dragen en iedereen een kans te geven mee te doen.
Ik benadruk dit niet om hier nu eens flink van leer te trekken tegen de nadelen van alle nieuwe ontwikkelingen, daar kan ik twee dagen mee vullen, maar om ons eraan te herinneren wat de kracht van menselijk samenwerken kan zijn.
Van instellingen werd veel gevraagd de afgelopen jaren. Om voor subsidies in aanmerking te komen moesten ze aantonen op welke wijze ze naast het bieden van professionele hulp en steun in staat waren om het sociale netwerk van mensen in te schakelen.
En ze waren daarin heel creatief. Hoeveel termen of verschillende soorten van vrijwilligerswerk hebben we inmiddels wel niet: mantelzorger, buddie, maatje, ervaringsdeskundige, mentor, zorgvrijwilliger, zelfhelper, informele zorger en ga zo maar door. Dan is het niet verwonderlijk dat een van de deelnemers aan het begin van de middag verzuchtte: 'We vissen allemaal in dezelfde vijver'.
Maar wat bedoelen we dan eigenlijk, als we dat zeggen?
Wie zitten er in die vijver? Zijn dat de al bestaande vrijwilligers en vechten we daarom, of bedoelen we alle burgers waarvan er nog velen over de streep getrokken moeten worden? Hier wil ik graag iets met jullie delen over een onderzoek naar burgerparticipatie onder ouderen in de Oostelijke Mijnstreek van een collega van mij. Uit haar onderzoek bleek dat velen onder hen veel vrijwilligerswerk doen, maar dat ze dat zelf helemaal niet zo noemen. Pas bij doorvragen kwam de onderzoekster erachter dat mensen het zorgen voor de buurvrouw, het voorzitterschap van een belangenvereniging, de opasoma of het collecteren voor de harsttichting niet als vrijwilligerswerk of mantelzorgen ervaren. Ze zeggen: 'Dat is toch normaal dat we dat doen?

De vraag of we allemaal in dezelfde vijver vissen is misschien daarom ook niet zo'n goede vraag; alle organisaties die hier vandaag zijn, zitten er niet voor zichzelf, maar omdat ze een functie hebben in de samenleving. Kijk naar de oprichter van 'Klick for friends'; zijn probleem is hoe je zo'n prachtig burgerinitiatief kunt behouden en dat is geen kwestie van vrijwilligers wegkapen bij andere organisaties, maar van het zoeken naar de geschikte organisatievorm en dat kan ook een bestaande organisatie zijn onder wiens vlag het initiatief verder kan blijven bestaan. Ook daar zou misschien een taak weggelegd zijn voor het Knooppunt Informele Zorg.

Het mooie van zo'n middag als vandaag is dat je kunt ervaren dat 'van elkaars bestaan op de hoogte zijn' niet voldoende is om tot samenwerken te komen. Je moet elkaar 'kennen'. Iets of iemand kennen is wezenlijk iets anders dan 'iets weten'.
Dat was in ieder geval ook een van de conclusies van het groepje dat zich bezighield met de vraag wanneer zet je professionele hulp en wanneer vrijwilligershulp in?
De eis van gemeenten om meer met vrijwilligers te werken en een beroep te doen op het sociale netwerk van mensen leidde tot een enorme run op vrijwilligers maar er zijn ook grenzen aan wat je van vrijwilligers kunt vragen. Hoe help je als professional en vrijwilliger er samen voor te zorgen dat mensen niet overvraagd worden? We zien al vaak dat er diverse curssussen zijn voor vrijwilligers en dat ze 'deskundig moeten worden'. Maar vrijwiligers, dat zit nu eenmaal in de term besloten, 'MOETEN" niks.
En dat MOETEN we niet vergeten.
Het woordje MOETEN zou wat mij betreft daarom geschrapt mogen worden. Dit wil overigens niet zeggen dat je van vrijwilligers niets mag vragen.
Het is niet of-of maar en-en. Vrijwilligers mogen niet overvraagd worden maar je kunt ook niet elke vrijwilliger op elke casus plaatsen. Hoe begeleid je die vrijwilligers, hoe help je hen te waken dat ze niet over hun eigen grenzen gaan? Hoe kun je mantelzorgers ontlasten? Hoe zorg je ervoor dat het geen verkapte of gratis professionals worden?
We zijn in zekere zin allemaal nog aan het pionieren hoe we dit moeten doen.
Het Knooppunt Informele Zorg zou hier een gidstaak en een begeleidende rol in kunnen vervullen door de mensen bij elkaar te brengen en met elkaar ervaringen uit te wisselen over 'good practices' en 'bad practices'. Leren gaat met vallen en opstaan.

En dan bestaan er ook nog organisaties die van oudsher ervaring hebben met vrijwilligers, omdat ze simpel gezegd alleen uit vrijwilligers bestaan, zoals de Zonnebloem, het Rode Kruis en belangenverenigingen zoals de verschillende belangenverenigingen voor ouderen. Deze laatste zijn nu vooral op zoek om weer de verbinding te zoeken met elkaar. Waar vroeger de koepelorganisatie de belangen op provinciaal niveau behartigden, lijkt het nu te versplinterd te zijn. Ook hier zou het Knooppunt die zo gemiste overkoepelende functie kunnen vervullen door de gemeenschappelijke thema's in kaart te brengen en hen te ondersteunen om hun belangen op de politieke agenda te krijgen.

En ook zien we de laatste jaren dat mensen die zelf bepaalde ervaringen hebben opgedaan in de psychiatrie, te kampen hebben gehad met een verslaving of ziek zijn geweest, van grote steun kunnen zijn voor anderen die er nog midden in zitten.
Het belang van vrijwilligers en informele zorg kan moeilijk overschat worden.
Het Knooppunt en dus ook de gemeente moet niet alleen met woorden maar ook met daden laten zien hoe belangrijk al deze mensen zijn. Ze zijn het cement van onze samenleving. Zonder hen zou de economie volledig tot stilstand komen. Als alle mantelzorgers, vrijwilligers, oppasmoeders, noem ze maar op, één dag het werk neer zouden leggen zou de ramp niet te overzien zijn. Al diegenen die nu naar hun betaalde baan gaan, zullen thuis moeten blijven om te zorgen voor hun kind, hun zieke moeder of vader. 800.000 mensen krijgen geen eten omdat de voedselbanken dicht zijn en in de verzorgingstehuizen krijgen de mensen geen koffie, wordt er niet met ze gewandeld of gepraat. Op

scholen zullen de kinderen op het schoolplein verkleumen omdat er geen naschoolse opvang is, en ga zo maar door.
Al deze mensen verdienen erkenning en het mogelijk afschaffen van het mantelzorgcompliment is alleen daarom al een hele slechte zaak.

Kortom er ligt in de samenleving veel kennis en kunde verspreid. Het Knooppunt Informele Zorg, zoveel zouden we samenvattend wel kunnen zeggen, moet een helicopterview hebben en al die kennis en kunde bundelen. Dat doe je niet door boekjes of brochures te maken, maar door mensen bij elkaar te brengen die die kennis en kunde hebben. Dat is precies wat vandaag is gebeurd.
Ik hoop dat u met veel nieuwe contacten, ideeën en inspiratie naar huis gaat.
Ik wens het Knooppunt Informele Zorg succes met het verder vormgeven van alle die prachtige ideeën die vanmiddag aan de orde zijn gekomen.

Carin Wevers is filosoof en eigenaar van filosofiepraktijk de Vrije Radikaal. www.devrijeradikaal.nl
Onlangs verscheen haar eerste boek, *Kan ik daar wat aan doen? Denken over professioneel handelen in zorg en welzijn*. Uitgeverij Coutinho. https://shop.coutinho.nl/store_nl/kan-ik-daar-wat-aan-doen.html